

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI KOMİTESİ'NİN 19 NO'LU GENEL YORUMU: AİLENİN KORUNMASI, EVLENME HAKKI VE EŞLERİN EŞİTLİĞİ^{12,13}

Otuz Dokuzuncu Oturum, 1990

19 No'lu Genel Yorum: 23. Madde (Aile)

1. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 23. maddesi, ailenin toplumun doğal ve temel birimi olduğunu ve toplum ve Devlet tarafından korunma hakkına sahip olduğunu belirtir. Ailenin ve aile üyelerinin korunması, Sözleşme'nin diğer hükümleriyle de doğrudan ve dolaylı olarak güvence altına alınmıştır. Bu bağlamda, Sözleşme'nin 17. maddesi aileye yasadışı veya keyfi müdahaleyi yasaklamaktadır. Ek olarak, 24. madde özellikle çocuğun sırf bu sebepten dolayı ve ayrıca ailenin bir üyesi olması nedeniyle sahip olduğu hakları korumaya yöneliktir. Taraf Devletler, raporlarında Taraf Devlet'in ve toplumun, aileyi ve aile bireylerini koruma yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdikleriyle ilgili yeterli bilgi vermemektedir.

2. Komite'ye göre, aile kavramı bazı yönleriyle Devletten Devlete göre değişebileceği gibi, bir Devlet içinde bölgeden bölgeye göre bile değişebilir. Bu nedenle, kavramın standart bir tanımını verebilmek mümkün görünmemektedir. Komite, bir Devlet'in yasaları ve uygulamalarına göre aile olarak nitelendirilen insan gruplarının 23. maddedeki korumadan yararlanmaları gerektiğini belirtmektedir. Sonuç olarak, Taraf Devletler kendi toplumları ve hukuk sistemlerinin aile kavramını ve içeriğini nasıl tanımladığını ve şekillendirdiğini raporlarında belirtmelidir. Devlet'in "çekirdek" ve "geniş" aile kavramlarına yüklediği anlam, bu ailelerin ne derece korundukları da açıklanarak, raporlarda yer almalıdır. Evli olmayan çiftler ve çocukları, bekâr ebeveyn ve çocukları gibi farklı aile türlerinin de varlığı göz önünde tutularak, Taraf Devletler belirtilen aile türlerinin ne ölçüde tanındığını ve iç hukuk ve Devlet uygulamaları ile ne ölçüde korunduğunu belirtmelidir.

3. Sözleşme'nin 23. maddesi çerçevesinde sağlanması gereken koruma tedbirleri, yasama faaliyetlerini, idari tedbirleri ve benzer tedbirleri gerektirir. Taraf Devletler, gerekli tedbirlerin içeriği ve etkililiğini sağlayacak yöntemlerle ilgili detaylı bilgi ver-

12 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin 19 No'lu Genel Yorumu: Ailenin Korunması, Evlenme Hakkı ve Eşlerin Eşitliği (*United Nations Human Rights Committee General Comment No. 19: Protection of the Family, the Right to Marriage and Equality of the Spouses*) metninin orijinali için bkz. [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/6f97648603f69bcde12563ed004c3881?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/6f97648603f69bcde12563ed004c3881?Opendocument) (erişim: 28 Eylül 2009).

13 Bu metnin İngilizceden Türkçeye çevirisi Lema Uyar tarafından yapılmıştır.

melidir. Sözleşme aynı zamanda, ailenin toplum tarafından korunmasını da düzenlediği için, Taraf Devletler raporlarında, gerek Devlet gerekse sosyal kurumların aldığı koruma tedbirlerine ve Devlet'in bu kuruluşların faaliyetlerine verdiği maddi ve diğer desteklere ve tüm bu faaliyetlerin Sözleşme ile uyumunun güvence altına alınmasına değinmelidir.

4. Sözleşme'nin 23. maddesinin 2. paragrafı ile Sözleşme, evlenebilecek yaşta bulunan erkeklerle kadınlara evlenme ve bir aile kurma hakkı tanınmasını teyit etmektedir. Aynı maddenin 3. paragrafına göre, evlenmek niyetinde olanların tam ve özgür rızası olmaksızın hiçbir evlilik bağı kurulamaz. Taraf Devlet raporları, evlenme hakkına yönelik, kan bağı derecesi veya zihinsel yetersizlik gibi nedenlere bağlı olarak söz konusu sınırlandırmaların veya engellemelerin mevcut olup olmadığına da değinmelidir. Sözleşme erkeklere veya kadınlara yönelik belirli bir evlenme yaşı öngörmemiştir; ancak bu yaş evlenme niyetinde olan kadın ve erkeğin tam ve özgür iradesiyle bu kararı alabileceği ve hukukun öngördüğü şart ve şekilde bu iradeyi beyan edebileceği bir yaş olmalıdır. Bu bağlamda Komite, Devlet'in bu konudaki hukuki düzenlemelerinin Sözleşme ile güvence altına alınan bütün diğer hakların tam anlamıyla kullanılmasına uyum göstermesi gereğine değinmektedir. Örneğin, düşünce, ifade ve din özgürlüğü her bir Devlet'in yasama faaliyetlerinin hem dini hem de resmi evliliklere olanak tanıması gereğini de içerir. Ancak, Komite'nin görüşüne göre, Devlet'in dini kurallara göre gerçekleştirilen bir evlenme akdinin aynı zamanda medeni hukuka uygun olarak akdedilmesi veya onaylanmasını talep etmesi Sözleşme hükümleriyle uyumsuzluk teşkil etmemektedir. Taraf Devletlerin raporlarında aynı zamanda bu konuyla ilgili de bilgi vermeleri beklenmektedir.

5. Aile kurma hakkı prensipte birlikte yaşama ve çocuk dünyaya getirme hakkını da içermektedir. Taraf Devletlerin izlediği aile planlaması politikaları, Sözleşme hükümleriyle uyum içinde olmalı ve özellikle zorunlu ya da ayrımcı özellikler içermemelidir. Benzer şekilde, birlikte yaşamının mümkün kılınması hem iç hukukta, hem de gerekli görülen hallerde diğer devletlerle işbirliği halinde, ailelerin birliği ve özellikle aile bireylerinin politik, ekonomik veya benzer nedenlerle ayrı kaldıkları hallerde yeniden bir araya gelebilmeleri için gerekli tedbirlerin alınmasını içerir.

6. Sözleşme'nin 23. maddesinin 4. paragrafına göre, Taraf Devletler, eşlerin evlenirken, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit hak ve sorumluluklara sahip olmalarını sağlamak için gerekli tedbirleri almalıdır.

7. Evlilikle eşitlikle ilgili olarak, Komite, özellikle evlilik nedeniyle uyrukluk kazanma ve kaybetme hallerinde cinsiyete dayalı ayrımcılığın yapılmaması gerektiğine değinmek istemektedir. Benzer şekilde, eşlerin evlenmeden önceki soyadlarını kullanabilmeleri veya yeni soyadının seçilmesinde eşit hakka sahip olmaları güvence altına alınmalıdır.

8. Evlilik süresince, eşler aile içerisinde eşit hak ve sorumluluklara sahip olmalıdır. Eşitlik, oturulacak evin seçimi, ev işlerinin idaresi, çocukların eğitimi, malların yönetimi gibi evlilik ilişkisinden doğan tüm ilişkileri kapsar. Söz konusu olan eşitlik durumu, evlilik birliğinin bozulması ve ayrılık gibi bütün ilişkiler için geçerlidir.

9. Bu nedenle, ayrılma veya boşanma nedenleri ve işlemleri, çocuğun bakımı, nafaka, ziyaret hakkı ve velayet hakkının kazanılması ve kaybedilmesiyle ilgili ayrımcı uygulamalar, çocuğun yüksek yararı gözetilerek yasaklanmalıdır. Taraf Devletler, raporlarında özellikle boşanma veya ayrılık durumlarında çocukların korunması için gerekli olan düzenlemelere yer vermelidir.